

Spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih

Rinčić, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:196852>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Barbara Rinčić
Diplomski rad

SPOLNE RAZLIKE U KOMUNIKACIJSKIM VJEŠTINAMA ODRASLIH

Mentor: doc.dr.sc. Sanja Šimleša

Zagreb, lipanj 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Barbara Rinčić
Diplomski rad

Spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih

Mentor: doc.dr.sc. Sanja Šimleša

Zagreb, lipanj 2018.

ZAHVALE:

Ovim putem želim zahvaliti svim osobama koje su omogućile da ovaj rad ugleda svjetlo dana. Želim zahvaliti svojim roditeljima koji su mi omogućili obrazovanje i svojim sestrama na podršci. Zahvaljujem svome zaručniku koji je strpljivo prolazio sa mnom sve faze moga studiranja i pomogao mi u tehničkoj izvedbi rada, kolegicama i prijateljicama Katarini Dadić, Ružici Jukić i Ivi Mrvici koje su studiranje učinile puno ljepšim. Zahvaljujem i prijateljicama Sari Buljat, Petri Bohall, Gabrijeli Bakić, Dori Mužević i Sari Filipi Delić koje su mi pomogle u prikupljanju sudionika za istraživanje i podržavale me cijelim putem te svim ispitanicima koji su odvojili svoje vrijeme kako bi sudjelovali istraživanju. Uistinu to cijenim.

Za kraj, želim zahvaliti svojoj mentorici, doc.dr.sc. Sanji Šimleši koja je u mentoriranju, osim svoje velike stručnosti, pokazala i pravu ljudskost, razumijevanje, fleksibilnost, strpljenje i brigu.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisao/napisala rad *Spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih* i da sam njegov autor/autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Barbara Rinčić

Mjesto i datum: Zagreb, 15.06.2018.

Sažetak

Spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih

Studentica: Barbara Rinčić

Mentorica: doc.dr.sc. Sanja Šimleša

Studijski smjer: Logopedija

Spolne razlike istražena su tema u brojnim aspektima ljudskog ponašanja pa tako i u komunikacijskim vještinama. Komunikacija je složena aktivnost koja uključuje verbalnu i neverbalnu komponentu te njihovu međusobnu usklađenost. Dosadašnja istraživanja najviše su naglašavala razlike između muškaraca i žena u neverbalnim komunikacijskim vještinama. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih pomoću Opservacijskog protokola za dijagnostiku autizma (ADOS-2), a vještine su podijeljene u tri glavne varijable: verbalne komunikacijske vještine, neverbalne komunikacijske vještine te pragmatičke vještine. U istraživanju je sudjelovalo 30 studenata i 30 studentica čiji su odgovori kodirani te su dobiveni rezultati pokazali spolne razlike na varijablama pragmatičkih vještina i vještina neverbalne komunikacije. Žene su vještije od muškaraca u održavanju uzajamnosti interakcije te količini i kvaliteti započinjanja interakcija. U konverzaciji spontano i samoinicijativno daju informacije o sebi te su više fizički uključene koristeći geste naglašavanja i emocionalne geste kojima potkrepljuju svoj iskaz, ali i sugovornikov te mu svojim neverbalnim ponašanjem jasnije daju do znanja da uživaju u interakciji.

Ključne riječi: Spolne razlike, komunikacijske vještine, neverbalne komunikacijske vještine, pragmatičke vještine

Abstract

Gender Differences In Communication Skills In Adults

Student: Barbara Rinčić

Mentor: doc.dr.sc. Sanja Šimleša

Field of study: Speech and language pathology

Gender differences is the topic of much research in all aspects of human behavior as it is in communication skills. Communication is a complex activity which involves verbal and nonverbal components and their mutual compatibility. Past research emphasized gender differences in nonverbal communication skills the most. The aim of this study was to examine gender differences in communication skills using the Autism Diagnostic Observation Schedule (ADOS-2). Skills were grouped into three main variables: verbal communication skills, nonverbal communication skills and pragmatic skills. 30 male students and 30 female students took part in this study and the results after coding their answers on the test showed differences in variables of nonverbal communication skills and pragmatic skills. Women are more proficient than men in keeping reciprocity in conversation and in quality and amount of social overtures. During interaction, they spontaneously initiate communicating information about themselves. Women are also more physically involved in conversation, using emphatic and emotional gestures which confirm their verbal utterances and the utterances of person they're speaking to, demonstrating more clearly their enjoyment in their interaction than men do.

Key words: Gender differences, communication skills, nonverbal communication skills, pragmatic skills

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Razvoj komunikacijskih vještina.....	1
Neverbalna komunikacija.....	1
Verbalna komunikacija i pragmatika.....	3
1.2. Spolne razlike u komunikacijskim vještinama	4
Sociokulturalni utjecaj na spolne razlike.....	6
2. Cilj istraživanja.....	8
3. Problemi istraživanja.....	8
4. Pretpostavke istraživanja.....	9
5. Metode rada.....	10
5.1. Uzorak ispitanika.....	10
5.2. Mjerni instrument	11
5.3. Provedba istraživanja	12
5.4. Varijable istraživanja.....	12
5.5. Način obrade podataka	14
6. Rezultati i rasprava.....	14
6.1. Rezultati varijable Verbalna komunikacija	16
6.2. Rezultati varijable Pragmatika	17
6.3. Rezultati varijable neverbalna komunikacija	21
6.4. Nedostatci i ograničenja istraživanja.....	24
7. Potvrda pretpostavki.....	25
8. Zaključak.....	26
9. Literatura	27

1. Uvod

1.1. Razvoj komunikacijskih vještina

Komunikacija ima središnju ulogu u ljudskom životu. Umijeće uspješnog i vještog komuniciranja omogućuje osobi zdrav, sretan i produktivan život. (Burgoon, 2016). Čovjek se rađa kao prosocijalno biće i od samog je početka u velikoj mjeri usmjeren socijalnim signalima (Ljubešić i Capanec, 2012). Dakle, dijete od od prvih dana ima potrebu prenijeti svojoj okolini određene informacije te biti u interakciji s njome. Tako Vouloumanos i Werker (2007) navode kako novorođenče, između različitih zvukova najviše preferira ljudski glas, odnosno govor. No, dijete svoju verbalnu komunikaciju počinje koristiti tek oko prve godine života. Do tada ono komunicira uglavnom neverbalnim sredstvima. Komunikacijska sredstva još od najranije dobi omogućavaju uzajamnost u socijalnoj interakciji.

Neverbalna komunikacija

Neverbalna komunikacija je sveprisutna. Neverbalni aspekti komunikacije prožimaju praktički svaki komunikacijski akt. U interakciji lice-u-lice, svi neverbalni kanali dolaze do izražaja; tijelo, lice, glas, izgled, dodir, međusobna udaljenost, upravljanje vremenom, fizička okolina – sve to utječe na komunikaciju u cjelosti (Burgoon, 2016). Jedno od prvih, rudimentarnih sredstava uspostavljanja komunikacije je kontakt očima. U prvim dijadama majka – dijete, međusobno usmjerenim pogledom uspostavljaju se prve socijalne interakcije i potiče djetetov interes za ljudska lica (Hoehl i sur., 2009). Kvaliteta tog kontakta povećava se djetetovim razvojem, pa su tako Breier i Spelke (2012) u svom istraživanju na 104 dojenčadi utvrdili razliku između devetomjesečne i desetomjesečne djece u razumijevanju socijalne komponente kontakta očima kod drugih; djeca od 10 mjeseci razlikovala su dvoje ljudi koji se međusobno gledaju dok komuniciraju i dvoje koji se pritom ne gledaju te su očekivala da osoba gleda svog komunikacijskog partnera dok s njime razgovara. Kod devetomjesečne djece to nije bio slučaj. Dakle, dijete vrlo rano postaje svjesno uloge kontakta očima u komunikaciji s okolinom te ga spontano koristi. Prema Kendon (1967), kontakt očima ima tri važne uloge u komunikaciji: izražavanje emocija, nadziranje ponašanja druge osobe i reguliranje tijeka konverzacije.

Facijalna ekspresija još je jedna od bitnih stavki u komunikaciji. Izrazom lica osoba komunicira informaciju iz koje komunikacijski partner može brzo zaključiti o unutarnjem stanju osobe te sukladno tome prilagoditi svoje ponašanje (Smith i sur., 2005). Ekstremna ekspresija – od različitih grimasa do širokog osmijeha - karakterizira rani djetetov izričaj. Takvi izrazi lica često izazivaju jake emocije kod osoba bliskih djetetu te igraju važnu ulogu u formiranju interaktivnih obrazaca koji oblikuju djetetov kasniji razvoj. Ono počinje razumijevati da okolina može protumačiti kako se osjeća kroz njegove izraze lica te ono počinje činiti isto. Tako će iskazati zadovoljstvo osmijehom, ali i prepoznati majčino nezadovoljstvo na licu kada ono učini nešto što ne smije. Izražavanje emocija, stavova, mentalnih stanja kroz facijalne ekspresije najčešće se događa na nesvjesnoj razini, kao i samo tumačenje istih. Ekman i Friesen (1971) u svom su istraživanju došli do zanimljivog otkrića da pripadnici različitih kultura preko facijalnih ekspresija prepoznaju ne samo primarne emocije (sreću, tugu, ljutnju, strah, iznenađenje i gađenje), već i sekundarne emocije, no navode kako su svi oni izloženi utjecaju masovnih medija i njihovoj prezentaciji facijalnih ekspresija te su tako pripadnici jedne kulture mogli vidjeti i naučiti jedinstvene obrasce koji se pojavljuju u drugim kulturama.

Istraživanja neverbalne komunikacije u djece predškolske dobi najviše su vezana za istraživanja gesti. Najčešće korišteno komunikacijsko sredstvo u predjezičnoj komunikaciji je upravo gesta pokazivanja (Ljubešić i Cepanec, 2012). U razdoblju dok djetetu primarno komunikacijsko sredstvo još nije govor, geste imaju veliku ulogu. Kada dijete želi neki predmet, pokazivat će na njega te tako usmjeravati pažnju sugovornika na taj predmet. Te se geste nazivaju instrumentalnima. Isto tako će samo htjeti pokazati da mu se predmet sviđa te da želi dijeliti to uživanje s komunikacijskim partnerom, odnosno koristit će informativne geste. Vrlo rano dijete usvaja i konvencionalne geste poput mahanja umjesto pozdrava ili pljeskanja za pohvalu. Mnoge teorije o gestama pretpostavljaju snažnu povezanost između proizvodnje gesti i jezičnog procesiranja. Napretkom u govorno-jezičnom razvoju, smanjuje se broj gesti koje dijete koristi u komunikaciji te su one zamijenjene govorom (Ljubešić i Cepanec, 2012). No, ono počinje koristiti geste koje pojačavaju značenje poruke ili nadopunjuju govor, a te se geste nazivaju deiktičkima ili reprezentacijskima. Korištenje gesti nije ograničeno samo na djecu, već se njihova uporaba razvija i one poprimaju drugačiji oblik (Caprici i Volterra, 2008). Tako starija djeca i odrasli u različitim oblicima komunikacije koriste geste naglašavanja (na primjer prirodni, ritmički pokreti ruku koji prate govor) ili emocionalne geste (na primjer podizanje ruku u zrak kao znak iznenađenja). Te su geste više spontane i razlikuju se u različitim kontekstima. Colletta, Pellenq i Guidetti (2010) geste dijele prema formi i funkciji, a najvažnije

među njima su: deiktičke – ruka ili glava pokazuju nešto o čemu se govori, opisne/reprezentacijske/ikoničke - slikovito reprezentiraju objekt (npr. spojene ruke u ovalnom obliku su reprezentacija jajeta) te performativne geste, koje predstavljaju odgovor na sugovornikov iskaz, a to može biti primerice slijeganje ramenima ili kimanje glavom.

Verbalna komunikacija i pragmatika

Kada kažemo riječ komunikacija, ono što većini ljudi vjerojatno prvo padne na pamet jest jezik, odnosno njegova ekspresija, a to je govor. Govorom iskazujemo svoje misli, osjećaje, dijelimo informacije, podučavamo, rješavamo probleme i sl. Jezično-govorni razvoj intenzivan je proces, posebice u prvih nekoliko godina čovjekova života. Prva se riječ javlja oko prve godine djetetova života, a nakon usvajanja kritičnog broja riječi, dijete ih počinje kombinirati te tako proširuje svoje iskaze (Bates, O'Connell i Shore, 1987). U početku dijete radi mnogo pogrešaka, no neke od njih pokazatelj su upravo jezične produktivnosti – kada ono upotrebljava neko gramatičko pravilo na riječi na kojoj ne treba (jer je ta riječ iznimka), to nam pokazuje da je ono usvojilo to pravilo i koristi ga, odnosno dijete je to pravilo poopćilo. U početku je djetetov govor razumljiviji njegovoj okolini nego nepoznatim osobama, no već oko treće godine ono može komunicirati u različitim kontekstima tako da ga svi sugovornici razumiju. Dijete ovlada osnovom materinskog jezika oko pete godine života, što znači da je ovladalo svim jezičnim sastavnicama na osnovnoj razini. Sastavnice jezika razvijaju se paralelno sa sazrijevanjem djeteta, a ono postaje sve kompetentnije u verbalnoj komunikaciji. No, ono što uvelike čini kompetentnog komunikatora je usklađenost verbalne s neverbalnom komunikacijom i sposobnost prilagodbe vlastite komunikacije u različitim kontekstima.

Posljednja dva desetljeća, istraživači i kliničari sve više pažnje usmjeravaju prema ulozi pragmatike u govorno-jezičnoj komunikaciji. Pragmatika se u širem kontekstu definira kao način na koji se jezik koristi, a u užem kao prikladno korištenje i interpretacija jezika u odnosu na kontekst u kojem se odvija komunikacija (Bishop, 1997). Primjereno vladanje morfologijom, sintaksom i drugim jezičnim sastavnicama nije dostatno za učinkovitost komunikacije u situacijskome i socijalnome kontekstu. Pragmatičke sposobnosti se, između ostalog, temelje na razumijevanju vlastitih namjera i govornika te stalnoj integraciji različitih podataka tijekom razgovora (Ivšac i Gaćina, 2006). To znači da ćemo primjerice, prepoznati da netko laže ako nam govori da je sretan, a izraz lica mu pokazuje suprotno. Razumijevanje zaključaka i priča te sposobnost proizvodnje naracije počinje u predškolskim godinama. Između

četvrte i šeste godine dijete doživljava prijelaz iz doslovnog razumijevanja svakog iskaza u razumijevanje prenesenog značenja, primjerice humora. Također, u tom periodu dijete već može varirati u svojoj upotrebi diskursa ovisno o kontekstu, što ukazuje na to da ima kontrolu nad pragmatičkom dimenzijom naracije. U isto vrijeme, poboljšava se struktura naracije, veća je povezanost na mikrostrukturalnoj – lingvističkoj razini (Adams, 2002). U početnim godinama školskog obrazovanja, djeca rapidno usvajaju različite idiome, a porastom dobi njihov broj se povećava. Neke od pragmatičkih vještina su: prepoznavanje i izražavanje vlastitog afekta na učinkovit i prikladan način, uvid u socijalne odnose i situacije, prepoznavanje i komentiranje tuđih emocija na prikladan način, primjereno socijalno odgovaranje na različite situacije, uzajamnost u socijalnoj komunikaciji te održavanje konverzacije. Pragmatika je sastavnica koju je teško opisati, a uvelike uvjetuje uspješnost u komunikaciji ili kako kaže Adams (2002): « Pragmatika je jasno definirana, intuitivno lako shvatljiva, ali teško objektivno opisiva».

1.2. Spolne razlike u komunikacijskim vještinama

Spolne razlike zastupljena su tema mnogih istraživanja u različitim područjima, pa tako i u području komunikacije. Hall (2016) je provela opsežno istraživanje u kojem je gledala razlike u neverbalnoj komunikaciji između muškaraca i žena. Neki od rezultata bili su da se žene u interakciji više smiješe, češće i duže ostvaruju kontakt očima, bilo u interakciji žena-žena ili žena- muškarac. Nadalje, muškarci su održavali veću fizičku udaljenost sa sugovornikom nego što su to činile žene te im je cijelo tijelo bio mirnije i opuštenije – žene su prilikom razgovora više potvrdno kimale glavom, nagnjale se prema sugovorniku te gestikulirale (pokreti ruku pratili govor). Što se tiče vokalnog neverbalnog ponašanja, muškarci su generalno govorili glasnije i uz više prekida u govoru te su njihovi intonacijski obrasci manje varijabilni nego u žena. Baird (1976) u svojem pregledu istraživanja spolnih razlika u komunikaciji donosi zaključak da su muškarci u interakciji više usmjereni na neki cilj, više su zainteresirani za rješavanje problema, verbalno su aktivniji i agresivniji, kompetitivniji te će prije preuzeti vodstvo u situacijama orijentiranim na neki zadatak. Za žene navodi da su empatične, manje kompetitivne, interpersonalno usmjerene, više spremne otvoriti se, više izražavaju vlastite afekte i emocije i prepoznaju tuđe. Ukratko, muškarci su više usmjereni na zadatak, a žene na osobu.

Tannen (2013) u svojoj knjizi navodi mnoge primjere razlika u komunikaciji muškaraca i žena: Većina će muškaraca, ukoliko ne zna odgovor na neko pitanje, pokušati sami doći do njega, dok će žene pitati nekoga, čak i ako ne poznaju osobu. Razlog za to nalazi u podvjesnim mehanizmima superiornosti; kada netko zna neku informaciju koju ti ne znaš, to ga postavlja iznad tebe, a muškarcima ne odgovara položaj podređenoga u interakciji. Još jedna od razlika koju navodi jest prilagodba jezika u različitim kontekstima; muškarci će manje od žena pokušati prilagoditi svoj vokabular, pa će tako, ako objašnjavaju nekome tko ne zna mnogo o računalima, koristiti više tehničkih izraza, dok će žene pragmatički osjetljivije djelovati u takvoj situaciji. Muškarce naziva iznositeljima činjenica i informacija, a žene iznositeljicama utisaka (kritika, komplimenata i sl.). Burleson (2003) smatra kako Tannen u svom radu preuveličava stupanj spolnih razlika u pogledu socijalnih iskustava i rezultirajućih obrazaca vrijednosti i ponašanja. No, u svom istraživanju također pronalazi razlike između muškaraca i žena u vrednovanju različitih komunikacijskih vještina. On i kolege razvili su upitnik Communication Function Questionnaire (CFQ) kojim su htjeli ispitati kojim komunikacijskim vještinama žene daju veću vrijednost, a kojima muškarci. Rezultati su pokazali da je ženama više stalo do „afektivno orijentiranih“ komunikacijskih vještina kao što su tješjenje, rješavanje sukoba, verbalna podrška i regulacija ponašanja, dok muškarci više cijene „instrumentalne“ vještine; informiranje, persuaziju i narativne vještine.

Istraživanje Weitz (1976) obuhvatilo je 24 djevojke i 24 mladića te se gledala njihova neverbalna komunikacija u parovima; muško-muško, žensko-žensko, muško-žensko. Rezultati su pokazali da i muškarci i žene više prilagođavaju svoje ponašanje u interakciji sa ženskim sugovornikom. Interakcije su se snimale te su snimke puštene neutralnim promatračima koji su onda procjenjivali njihovu uključenost, odnosno fokus na partneru te anksioznost. Promatrači su žene procijenili kao više uključene, odnosno više usmjerene na sugovornika, a zanimljivo je da su i žene muškarce su procijenili anksioznijima u situaciji razgovora s muškarcima. U metaanalizi spolnih razlika u samootkrivanju, odnosno davanju informacija o sebi koju su napravili Dindie i Allen (1992), obuhvaćeno je 205 istraživanja uključujući 23 702 ispitanika. Rezultati su pokazali da se žene više otvaraju u situaciji razgovora i s poznatim i nepoznatim osobama, no zanimljivo je da su se više otvarale ženama, kao i da su se muškarci više otvarali muškarcima. Merchant (2012) navodi kako najveća razlika u komunikacijskim stilovima muškaraca i žena proizlazi iz činjenice da oni na različit način poimaju samu svrhu komunikacije. Smatra kako je ženama komunikacija alat kojim stvaraju socijalne veze i odnose, dok je muškarci koriste kako bi postigli opipljive, konkretne ciljeve.

Rani teoretičari (koji su bili muškarci) imali su vrlo jasan pogled na ovu temu: komunikacijske vještine u žena su 'drugačije i inferiorne'. To se često naziva teorijom deficita, koja se zasnivala na tvrdnji da su žene intelektualno inferiorne spram muškaraca. To je mišljenje napušteno, ali postoji teorija koja tvrdi da su žene odgajane da se ponašaju slabije, odnosno da ne iskazuju autoritet i snagu, što se očituje i u njihovom komunikacijskom stilu (Hartley, 2002).

Maltz i Borker (1982) nude zanimljivo objašnjenje kako se spolne razlike u komunikaciji razvijaju. Primjećuju kako djevojčice i dječaci odmalena provode većinu vremena u igri s vršnjacima istog spola. Slijedeći obrasce kulture u kojoj se nalaze, te grupe razvijaju unutar sebe različite forme socijalne organizacije. Djevojčice će surađivati i dijeliti moć te tako razvijati vještine uspostavljanja i održavanja odnosa. Kod dječaka je, s druge strane, važna hijerarhija, odnosno identitet i status. Rezultat toga je da su kompetitivniji i više im je stalo do statusa. Jednom kad su utvrđene, te se razlike prenose i u odraslu dob gdje će se muškarci više boriti za sebe, postizanje vlastitog cilja, a žene će biti više kooperativne te usmjerene da se zajedničkim doprinosom dođe do određenog cilja. Ta takozvana 'Two-culture' teorija predlaže objašnjenje da muškarci i žene imaju dva različita stila komunikacije koji odražavaju njihove različite ciljeve i strategije, a koji su jednako vrijedni.

Različiti obrasci ponašanja muškaraca i žena očito se pojavljuju već u ranom djetinjstvu, dok su biološke spolne razlike još minimalne; puno prije adolescencije kada se razvijaju važne sekundarne spolne karakteristike (McIntyre i Edwards, 2009).

Sociokulturalni utjecaj na spolne razlike

Velik utjecaj na spolne razlike u bilo kojem aspektu uvjetuje društvo u kojem osoba odrasta. Spolne razlike u ponašanju stvaraju različite socijalne strukture, a ponajviše različite uloge muškaraca i žena. Hyde (2007) navodi da, što je veći jaz između statusa muškaraca i žena u nekom društvu, to će veće biti i komunikacijske spolne razlike. U društvima gdje je taj status izjednačen, razlike će biti manje. U ranije spomenutom istraživanju Weitz (1976) pokazalo se da su muškarci s liberalnijim stavovima o spolnim ulogama bili neverbalno topliji u komunikaciji i s muškarcima i sa ženama, dok su oni s konzervativnijim stavovima bili hladniji. Inhibiranost je bila generalna; manje su izražavali afekt neovisno o spolu sugovornika. Kod žena je primjećen obrnut trend; žene s liberalnijim stavovima bile su hladnije, čak i više prema pripadnicama vlastitog spola. Zanimljiv je podatak da su muškarci u konverzaciji bili topliji

prema ženama koje su liberalnijeg gledišta na spolne uloge, nego prema onima konzervativnijima. Burleson (2003) definira najveće razlike između takozvanih kolektivistički i individualističkih društava. Kolektivistička društva su tradicionalnijeg karaktera te je naglasak na grupnoj harmoniji, a smatra se da bi iznošenje vlastitih emocija, pogotovo negativnih, ili primjećivanje tuđih negativnih emocija poremetilo tu harmoniju, stoga je toga mnogo manje nego u modernijim, individualističkim društvima, gdje je u fokusu pojedinac, njegove misli, stavovi i osjećaji. Kako su u kolektivističkim društvima spolne razlike izraženije, žene u komunikaciji imaju još manje „pravo“ iznositi vlastite afekte. No, u individualističkim je društvima veća heterogenost što se tiče same populacije, stoga tu možemo naći više različitih kultura unutar jedne kulture. Mnogim istraživanjima potvrđeno je kako društvo formira velik udio psiholoških i ponašajnih obrazaca u ljudi, stoga je to bitno uzeti u obzir pri svakom istraživanju spolnih razlika.

2. Cilj istraživanja

Cilj ovog rada je ispitati spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih pomoću Opservacijskog protokola za dijagnostiku autizma (ADOS-2).

3. Problemi istraživanja

Primarni problem ovog istraživanja je utvrditi postoje li spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih na pojedinim varijablama verbalne i neverbalne komunikacije te pragmatike na ADOS-2 ljestvici.

4. Pretpostavke istraživanja

U skladu s navedenim istraživanjima te ciljem i problemima istraživanja, postavljene su ove pretpostavke:

H1: Žene će pokazati bolje rezultate od muškaraca u vještinama neverbalne komunikacije.

H2: Žene će pokazati bolje rezultate od muškaraca u pragmatičkim vještinama.

H3: Neće biti statistički značajne razlike između muškaraca i žena u vještinama verbalne komunikacije.

5. Metode rada

5.1. Uzorak ispitanika

Istraživanjem je obuhvaćeno 60 studenata (30 muških i 30 ženskih) u dobi od 19 do 25 godina, radi se o prigodnom uzorku. Ispitanici pohađaju velik broj različitih fakulteta: Filozofski fakultet, Hrvatsko katoličko sveučilište, Fakultet političkih znanosti, Akademija dramskih umjetnosti, Arhitektonski fakultet, Medicinski fakultet, Fakultet elektrotehnike i računarstva, Agronomski fakultet, Zdravstveno veleučilište, Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije, Fakultet prometnih znanosti, Fakultet strojarstva i brodogradnje, Grafički fakultet, Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet, Građevinski fakultet, Ekonomski fakultet, Hrvatski studiji, Farmaceutsko – biokemijski fakultet, Prehrambeno – biotehnološki fakultet, Veleučilište Baltazar zaprešić, Rochester Institute of Technology i Sveučilišni centar za protestantsku teologiju Matija Vlačić Ilirik.

5.2. Mjerni instrument

Za potrebe istraživanja korišten je Opservacijski protokol za dijagnostiku autizma (ADOS-2) (Lord i sur., 2012).

Ljestvica ADOS-2, punim nazivom Autism Diagnostic Observation Schedule 2, izdana je 2012. godine te je novooblikovani, polustrukturirani standardizirani mjerni instrument za procjenu komunikacije, socijalne interakcije, igre/mašte i suženog i/ili repetitivnog ponašanja. Drugo izdanje ADOS-a uključuje nadograđeni priručnik i protokole za sve module te poboljšane opise provedbe, kodiranja i interpretacije testa, revidirane algoritme za module 1, 2 i 3, dodani Modul za hodančad s pripadajućim algoritmima namijenjen procjeni djece najranije dobi. Koristi se u kliničke i istraživačke svrhe i smatra se „zlatnim standardom“ u dijagnostici poremećaja iz spektra autizma. ADOS-2 ljestvicu mogu primjenjivati i interpretirati educirani profesionalci s područja medicine, psihologije i drugih povezanih disciplina, u trajanju od 40-60 minuta, ovisno o odabranom modulu i specifičnom ponašanju ispitanika (McCrimmon i Rostad, 2014).

Sastoji se od 5 modula. Modul za hodančad upotrebljava se pri procjeni djece dobi između 12 i 30 mjeseci koja ne upotrebljavaju višečlane iskaze. Modul 1 upotrebljava se pri procjeni djece u dobi od najmanje 31 mjeseca koja ne upotrebljavaju višečlane iskaze. Modul 2 upotrebljava se pri procjeni djece bilo koje dobi koja upotrebljavaju višečlane iskaze, ali ne i povezane višečlane iskaze (tj. nisu verbalno fluentna). Modul 3 upotrebljava se za procjenu djece i mlađih adolescenata koji se izražavaju povezanim višečlanim iskazima (tj. koji nisu verbalno fluentni). Modul 4 upotrebljava se pri procjeni starijih adolescenata i odraslih koji se izražavaju povezanim višečlanim iskazima (tj. koji su verbalno fluentni). Odabir vrste modula ovisi o ispitanikovoj razini ekspresivnog jezika i kronološkoj dobi.

Materijali za provođenje ADOS-2 ljestvice sastoji se od kutije u kojoj se nalaze različiti predmeti, ovisno o modulu koji se provodi te protokoli za svaki od 5 modula, vodič u kojem se nalaze uputstva za provedbu ispitivanja, odabira modula, procedure kodiranja i opisi primjera s interpretacijom.

Provedba testa razlikuje se od većine drugih testova jer iziskuje standardizirane uvjete uz opuštenu atmosferu i spontanost u komunikaciji s obje strane. Procjena je dinamična i socijalna interakcija s ispitanikom treba biti što prirodnija, a ispitivač cijelo vrijeme treba zapažati i bilježiti ponašanja ispitanika kroz zadatke. Nakon ispitivanja, ispitivač kodira ponašanje ispitanika. Pri ocjenjivanju se trebaju uključiti samo ona ponašanja koja su neposredno opažena

prilikom primjene testa i ocjena se ne bi smjela temeljiti na ponašanjima o kojima je netko izvijestio da su se dogodila ili koja su opažena u drugim situacijama.

U ovome istraživanju korišten je Modul 4 ADOS-2 ljestvice za verbalno fluentne starije adolescente i odrasle. U svim zadacima postoje kodovi 0, 1 i 2, a u nekima postoje i 3, 7 i 8. Ukoliko se test koristi u dijagnostičke svrhe, nužno je zbrojiti kodove, no prije toga se kodovi 0, 1 i 2 izravno prenesu u algoritam, kod 3 se pretvara u 2, a kodovi 7 i 8 pretvaraju se u 0. U ovom istraživanju navedeno nije napravljeno jer je test korišten u istraživačke svrhe te nam nije bio potreban ukupan broj bodova ispitanika.

5.3. Provedba istraživanja

Prije same provedbe ljestvice ADOS-2 na ispitanicima, bilo je nužno proći kraći trening. Trening se sastojao od čitanja i proučavanja priručnika te kodova, gledanja DVD-a s primjerom ispitivanja te probnog ispitivanja u prisustvu mentora i konzultacija.

Ispitivanja su provedena u standardiziranim uvjetima, u prostorima Centra za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu. Ispitivanje je provodio jedan ispitivač, koji je u isto vrijeme bilježio ponašanja ispitanika, a vrijeme trajanja bilo je od 40 do 60 minuta. Nakon završetka svakog ispitivanja, ispitivač je ponašanjima ispitanika dodijelio kodove.

Na svakom ispitaniku proveden je cjelokupan test, sa zadacima koji su se kasnije kodirali u pet kategorija: kategorija A- Jezik i komunikacija, kategorija B – Uzajamna socijalna interakcija, kategorija C – Mašta, kategorija D – Stereotipna ponašanja i ograničeni interesi i kategorija E – Ostala odstupajuća ponašanja. U ovome istraživanju korišteni su rezultati čestica iz prve dvije kategorije (A i B) jer oni ispituju komunikacijske vještine.

5.4. Varijable istraživanja

Analiza podataka temeljila se na razlikama između dvije nezavisne varijable (muški i ženski spol) s obzirom na dodijeljene kodove, a čestice su grupirane u 3 veće skupine: verbalnu i neverbalnu komunikaciju i pragmatiku.

Tablica 1. Tri glavne varijable i njima obuhvaćene čestice

Verbalna komunikacija	Ukupna razina govornog jezika koji nije eholaličan
	Odstupanja u obilježjima govora
	Neposredna eholalija
	Stereotipna uporaba riječi ili višečlanih iskaza
Neverbalna komunikacija	Opisne, konvencionalne, instrumentalne ili informativne geste
	Geste naglašavanja i emocionalne geste
	Neuobičajen kontakt očima
	Izrazi lica usmjereni ispitivaču
	Dijeljenje uživanja u interakciji
Pragmatika	Davanje informacija
	Traženje informacija
	Prepričavanje događaja
	Razgovor
	Izražavanje vlastitog afekta
	Komentiranje tuđih emocija
	Uvid u uobičajene socijalne odnose
	Kvaliteta započinjanja socijalnih interakcija
	Količina započinjanja socijalnih interakcija
	Uzajamnost socijalne komunikacije

5.5. Način obrade podataka

Rezultati ispitivanja obrađeni su pomoću statističkog programa IBM SPSS Statistics 20 i Microsoft Office Excela 2007. Rezultati su prikazani tablično i grafički.

6. Rezultati i rasprava

Nakon unesenih svih kodova, ispitanici su podijeljeni po spolu te je napravljena analiza podataka: deskriptivna statistika i neparametrijski test za dva nezavisna uzorka (Mann – Whitney-ev test). Dobiveni rezultati su sljedeći:

Tablica 2. Mjere deskriptivne statistike i razine značajnosti spolnih razlika po česticama u ADOS-2

Naziv varijable	Muškarci				Žene				p
	M	SD	Min	Max	M	SD	Min	Max	
Složenost iskaza	0.00	0.000	0	0	0.00	0.000	0	0	1.000
Govorna odstupanja	0.00	0.000	0	0	0.00	0.000	0	0	1.000
Neposredna eholalija	0.00	0.000	0	0	0.00	0.000	0	0	1.000
Stereotipna uporaba riječi	0.00	0.000	0	0	0.00	0.000	0	0	1.000
Davanje informacija	0.67	0.547	0	2	0.30	0.466	0	1	0.009
Traženje informacija	1.53	0.937	0	3	1.17	0.913	0	3	0.123
Prepričavanje događaja	0.07	0.254	0	1	0.00	0.000	0	0	0.154
Razgovor	0.10	0.305	0	1	0.00	0.000	0	0	0.078
Opisne geste	0.53	1.008	0	3	0.17	0.461	0	2	0.153

Geste naglašavanja i emocionalne geste	1.47	1.479	0	3	0.37	0.928	0	3	<u>0.002</u>
Kontakt očima	0.07	0.365	0	2	0.00	0.000	0	0	0.317
Izrazi lica	0.10	0.305	0	1	0.03	0.183	0	1	0.305
Jezična proizvodnja i povezana neverbalna komunikacija	1.70	3.153	0	8	0.63	1.921	0	8	0.175
Dijeljenje uživanja u interakciji	0.73	1.015	0	3	0.20	0.610	0	3	<u>0.005</u>
Izražavanje afekta	0.10	0.305	0	1	0.03	0.183	0	1	0.305
Komentiranje tuđih emocija	0.07	0.254	0	1	0.13	0.434	0	2	0.621
Uvid u uobičajene socijalne odnose	0.03	0.183	0	1	0.00	0.000	0	0	0.317
Kvaliteta započinjanja interakcija	0.50	0.938	0	3	0.13	0.571	0	3	<u>0.023</u>
Količina započinjanja interakcija	1.20	1.031	0	3	0.70	0.794	0	3	<u>0.045</u>
Uzajamnost socijalne komunikacije	0.17	0.379	0	1	0.00	0.000	0	0	<u>0.021</u>

Kao kriterij razine značajnosti (p) uzimamo 5%, odnosno $p = 0.05$, najčešće korištenu razinu značajnosti. Pogledom na rezultate vidimo kako se pojavljuju statistički značajne razlike u 6 čestica, što ćemo detaljnije objasniti kroz prikaz pojedinih varijabli.

6.1. Rezultati varijable Verbalna komunikacija

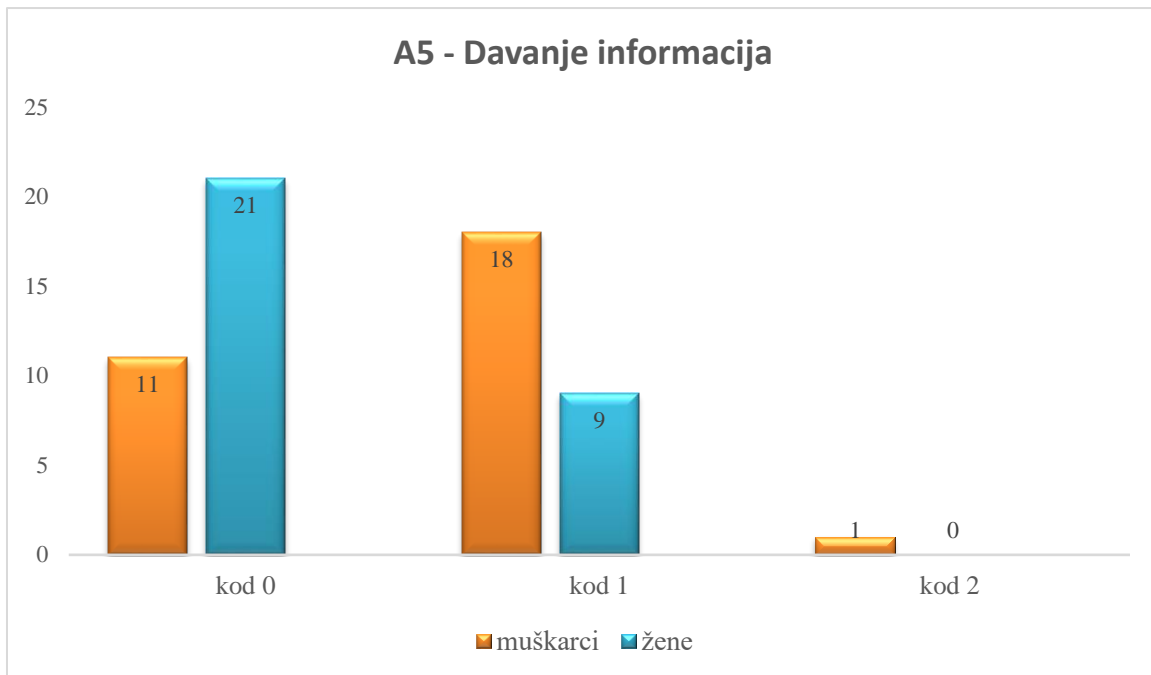
Tablica 3. Rezultati svih ispitanika na varijabli verbalna komunikacija

VERBALNA KOMUNIKACIJA	Muškarci		Žene	
	Min	Max	Min	Max
Složenost iskaza	0	0	0	0
Govorna odstupanja	0	0	0	0
Neposredna eholalija	0	0	0	0
Stereotipna uporaba riječi	0	0	0	0

Rezultati ispitanika na varijabli Verbalna komunikacija prilično su jasni: 100 % ispitanika, svi muškarci i žene u sve su četiri čestice dobili kod 0. Taj kod označava najvišu razinu izvedbe u svakom zadatku, odnosno sva ponašanja vezana u verbalnu komunikaciju procijenjena su najvišom ocjenom te nema vidljivih spolnih razlika na ovoj varijabli. I muškarci i žene upotrebljavaju jezik na ispravan način, služe se uglavnom složenim rečenicama (iskazima sastavljenim od dviju ili više surečenica), sintaksa je uredne strukture. Također ni u jednom slučaju nisu bila prisutna uočljiva govorna odstupanja, svi su ispitanici pokazali intonaciju koja se mijenja na primjeren način, prihvatljivu glasnoću i uobičajenu brzinu govora, uz pravilan ritam govora usklađen s disanjem. Nisu bile prisutne ni pojave poput ponavljanja iskaza ispitivača i stereotipne uporabe riječi ili višečlanih iskaza.

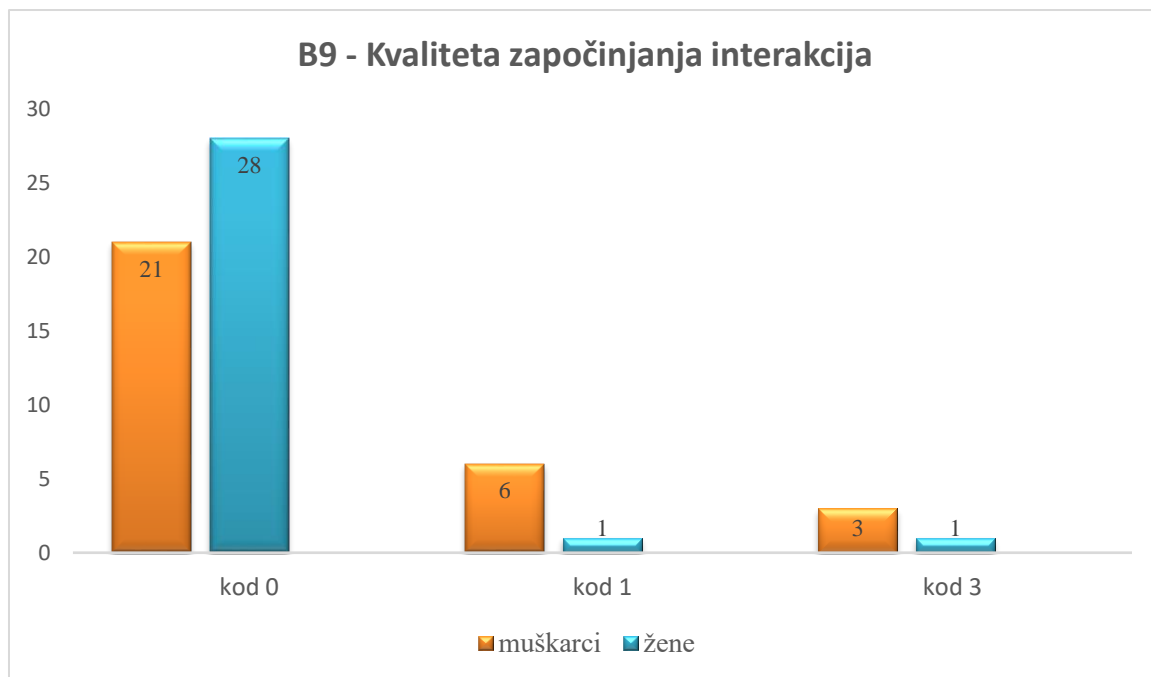

6.2. Rezultati varijable Pragmatika

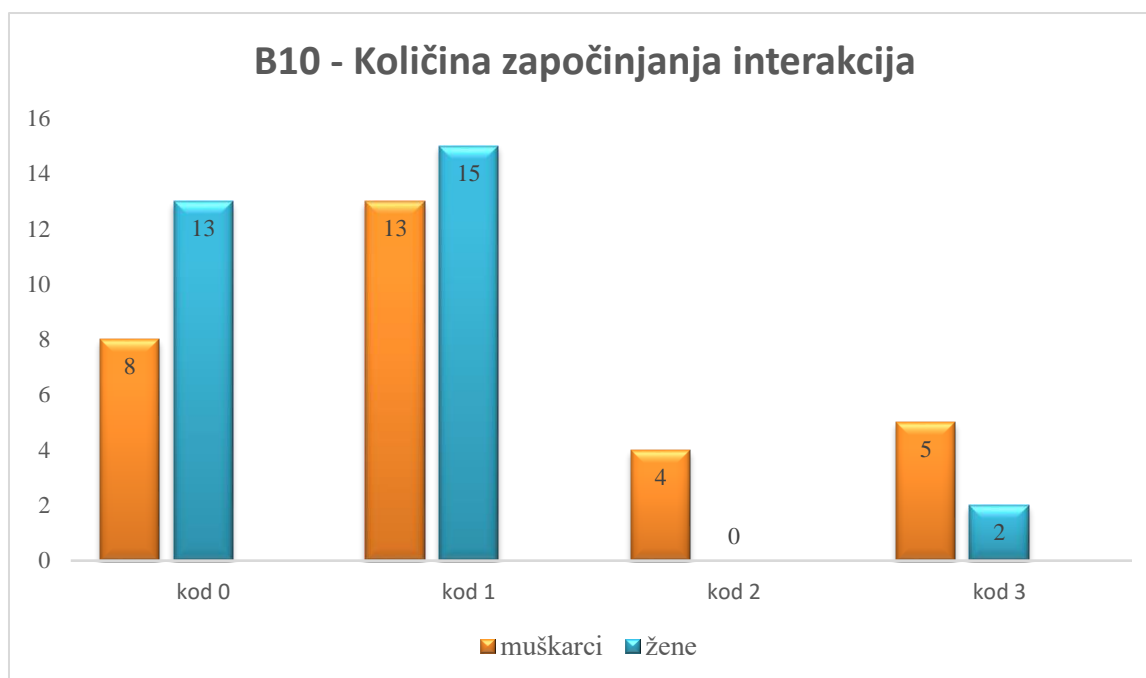
Slika 1. Rezultati ispitanika za česticu Davanje informacija.

Na ovoj čestici uočavamo statistički značajnu razliku između muškaraca i žena ($p = 0.009$). Fokus je čestice na sudionikovom spontanom, primjerenom davanju osobnih informacija koje su ispitivaču nepoznate, što se mora dogoditi u kontekstu ili okviru kontinuirane interakcije. Da bi dobio kod 0, ispitanik je trebao u nekoliko navrata spontano dati informacije o svojim mislima, osjećajima ili iskustvima. Vidimo kako je oko dvije trećine (21) žena te oko jedne trećine (11) muškaraca to učinilo. Kod 1, povremeno spontano davanje informacija o svojim mislima, osjećajima i iskustvima, dobilo je više muškaraca (18) nego žena (9). Jedan je muškarac dobio kod 2 – rijetko ili nikad spontano ne daje informacije o svojim mislima, osjećajima i iskustvima. Muškarci su generalno primjerenom odgovarali na pitanja, ali nisu davali više informacija no što ih se tražilo, dok su žene više proširivale svoje iskaze, navodile neke životne situacije, stavove, misli i osjećaje spram različitih stvari te se više nadovezivale na komentare ispitivača. Ovi rezultati u skladu su s očekivanjima te se nadovezuju na navedena istraživanja, posebice na ranije spomenutu metaanalizu usmjerenu na spolne razlike u samootkrivanju, gdje se pokazalo da žene otkrivaju više informacija o sebi nego što to čine muškarci.

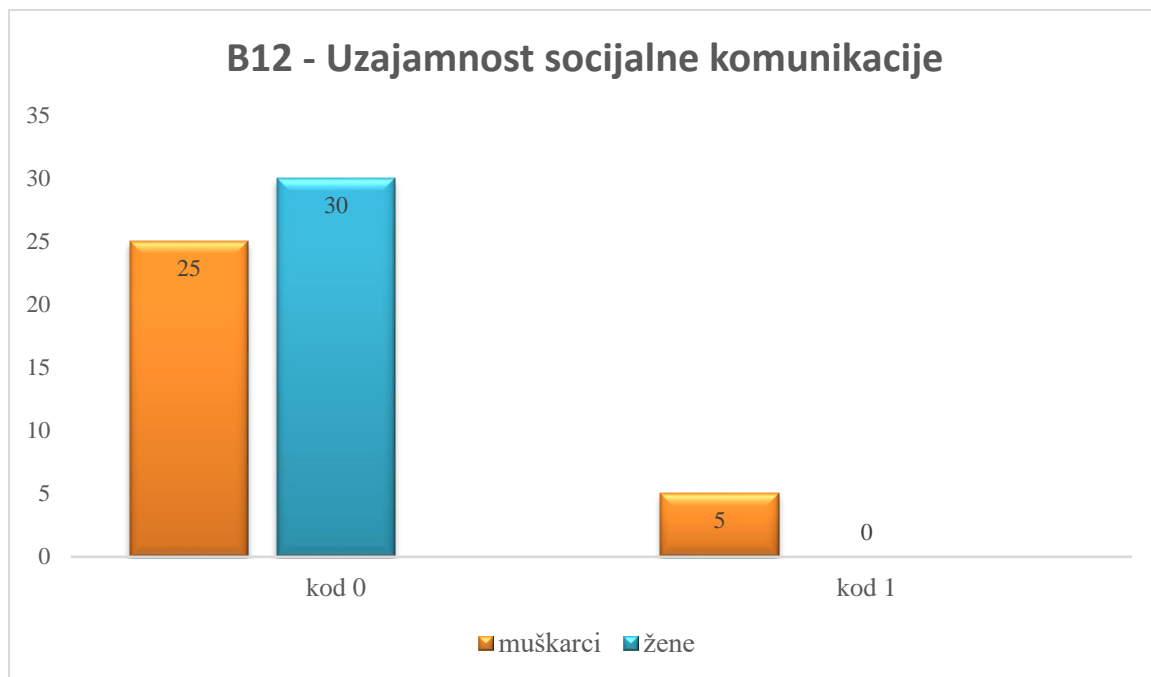
Slika 2. Rezultati ispitanika za česticu Kvaliteta započinjanja interakcija

Na ovoj čestici uočavamo statistički značajnu razliku između muškaraca i žena ($p = 0.023$). Fokus čestice je na kvaliteti sudionikovih pokušaja započinjanja socijalne interakcije s ispitivačem, s posebnom pažnjom posvećenom načinima započinjanja i njihovoj primjerenosti socijalnom kontekstu. Kod 0 dobilo je 28 žena i 21 muškarac. On označava učinkovito korištenje verbalnih i neverbalnih sredstava za jasno započinjanje socijalne interakcije s ispitivačem. Kod 1, koji se daje kada je kvaliteta nekih započinjanja socijalne interakcije pomalo neuobičajena ili ograničena na osobne zahtjeve, dobilo je 6 muškaraca i jedna žena. Kod 3 dodijeljen je onima koji nisu započinjali socijalne interakcije, a to su ovom slučaju bila 3 muškarca i jedna žena. U testu postoji zadatak (Stanka) u kojem se ispitivač povlači i ostavlja ispitanika s nekoliko predmeta te gleda kako sudionik odgovara na povlačenje ispitivača iz interakcije i započinje li nestrukturirani razgovor (ako da, kako to čini). U tom se zadatku mogla dobro procijeniti kvaliteta sudionikovog započinjanja interakcije; žene su, primjerice, više komentirale predmete s ispitivačem i pitale kad će se ispitivanje nastaviti, dok su muškarci više šutke promatrali predmete i onda bi na pomalo nespretniji način pokušali započeti interakciju, primjerice samo bi se nakašljali, ili upitali nešto, ali gledajući u pod (djelovali kao da im je neugodno).

Slika 3. Rezultati ispitanika za česticu Količina započinjanja interakcije

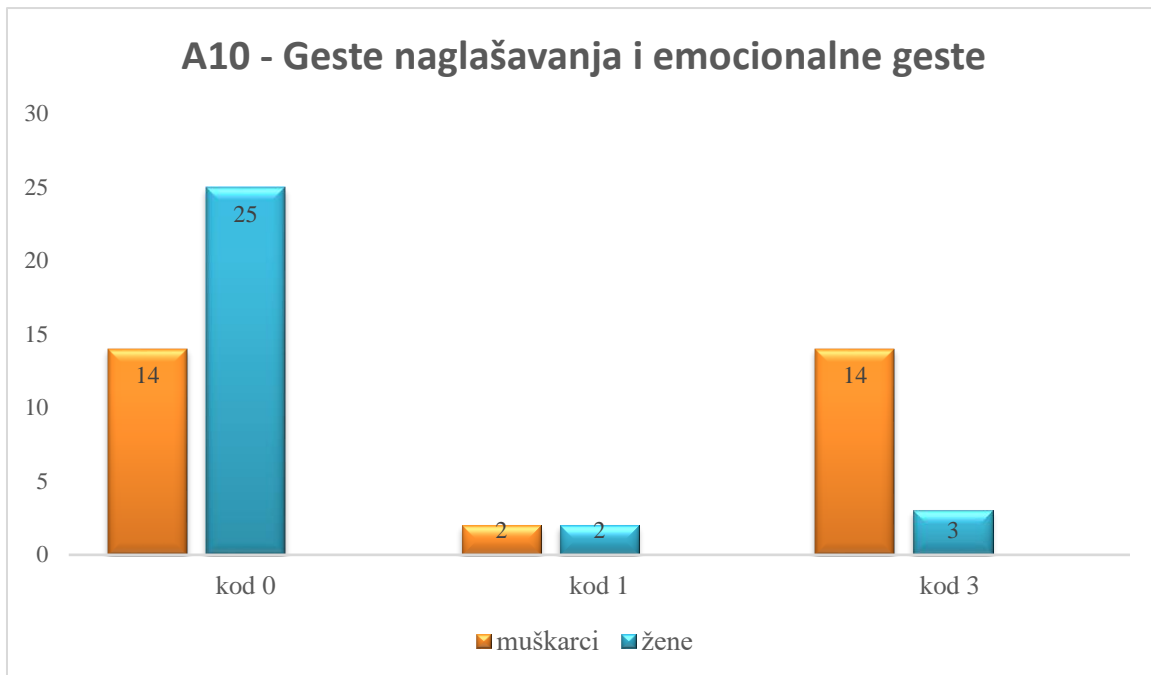
Na ovoj čestici uočavamo statistički značajnu razliku između muškaraca i žena ($p = 0.045$). Fokus čestice je na broju sudionikovih pokušaja da pridobije, zadrži ili usmjeri pažnju ispitivača ili da usmjeri pažnju ispitivača na predmete, aktivnosti ili teme koje zanimaju sudionika. Ocjena čestice može uključivati verbalna ili neverbalna ponašanja koja predstavljaju prvenstveno način ostvarivanja socijalnog kontakta. Zanimljivo je kod ove čestice što je više žena dobilo kod 1 (15) nego kod 0 (13), iako su žene sveukupno bolje ocijenjene od muškaraca. Kod 0 označava učestale pokušaje ispitanika da pridobije ili zadrži pažnju ispitivača ili da usmjeri pažnju ispitivača na predmete, aktivnosti ili teme koje ga zanimaju, dok kod 1 označava iste pokušaje, ali smanjene učestalosti ili u manjem broju različitih aktivnosti. Razlog tomu možda leži u kulturološkim čimbenicima. U Hrvatskoj ljudi generalno u ispitnoj situaciji nisu skloni započinjati interakciju s ispitivačem, postavljati mu pitanja, posebno osobne prirode. Kako je test dizajniran za američko tržište, nije neobično da će doći do različitih reakcija u drugim kulturama. No, svejedno su na ovoj čestici vidljive spolne razlike te tako kod 2, koji označavanja povremeno započinjanje interakcije povezano isključivo s temama/predmetima zaokupljenosti nije dobila nijedna žena, dok 4 muškarca jesu te su kod 3, koji označava ispitivačevu nezainteresiranost za ispitivačevu pažnju, osim kad nešto treba, dobile dvije žene i pet muškaraca. Ovi rezultati mogu ići u prilog tezi da muškarci komuniciraju više kako bi postigli neki cilj, a žene kako bi ostvarile socijalne veze i odnose.

Slika 4. Rezultati ispitanika za česticu Uzajamnost socijalne komunikacije.

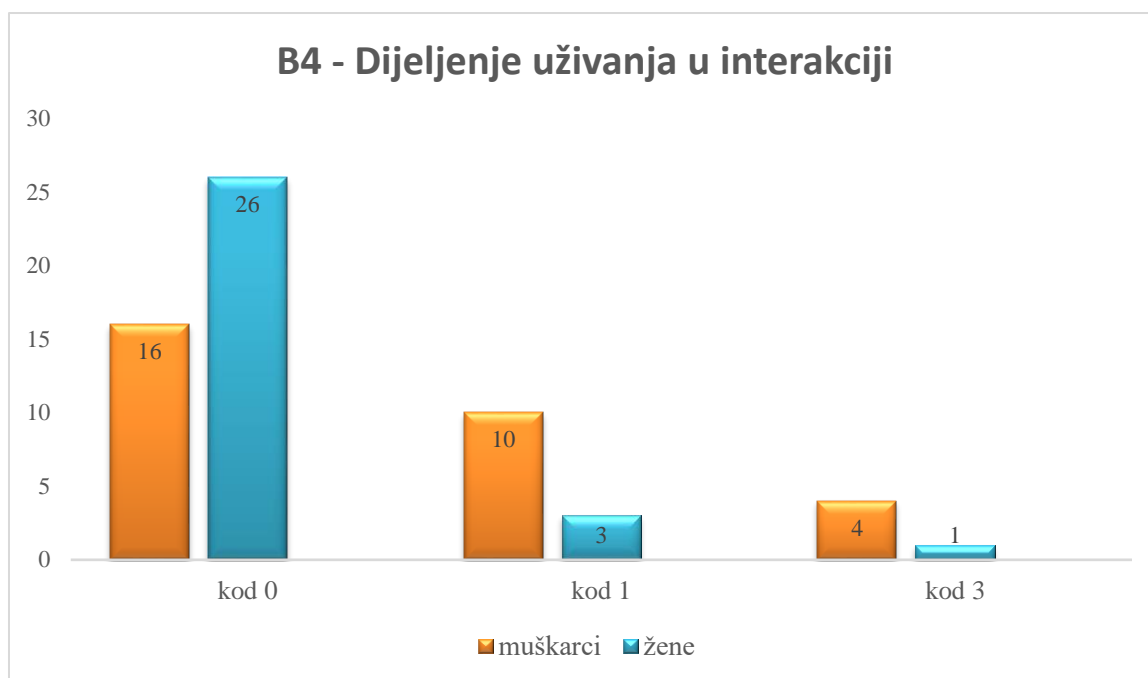
Na ovoj čestici uočavamo statistički značajnu razliku između muškaraca i žena ($p = 0.021$). Fokus je čestice na učestalosti uzajamnih razmjena, uporabom bilo kojeg komunikacijskog sredstva tijekom procjene testom ADOS-2. Učestalost se ovdje definira kao apsolutni broj događaja i kao njihova raspodjela na niz različitih situacija. Ocjena treba opisati vidove neverbalnog i verbalnog ponašanja koji ne moraju biti usklađeni, ali moraju rezultirati barem kratkim uzajamnim razmjenama s ispitivačem. Kod 0 označava opsežnu uporabu verbalnih i neverbalnih ponašanja (na bilo kojoj razini koju je sudionik postigao) u svrhu socijalnih razmjena (čavrljanje, komentari, opaske ili neverbalna ponašanja za koja se čini da imaju namjernu uzajamnosti). Sve žene dobile su taj kod, dok je isti dobilo 25 muškaraca. Preostalih 5 muškaraca dobili su kod 1, koji označava nešto uzajamne komunikacije, kako je opisano za kod 0, ali smanjene učestalosti ili količine ili u manjem broju situacija u kojima se takva ponašanja javljaju. U testu postoji zadatak u kojem ispitanik treba opisivati sliku, prilikom čega ispitivač može iskoristiti priliku te prokomentirati nešto vezano za sliku, ali i osobni doživljaj, a očekivano je da će se ispitanik nadovezati na taj komentar te će se to razviti u konverzaciju. Žene su se svaki put nadovezale i prilikom cjelokupne procjene zadržavale uzajamnost u komunikaciji, dok je kod muškaraca to generalno bilo više na razini izvršavanja zadataka, bez previše dodatnih komentara, posebice u slučaju petorice kojima je dodijeljen kod 1.

6.3. Rezultati varijable neverbalna komunikacija

Slika 5. Rezultati ispitanika za česticu Geste naglašavanja i emocionalne geste.

Na ovoj čestici uočavamo statistički značajnu razliku između muškaraca i žena ($p = 0.002$). Fokus je čestice na gestama naglašavanja (npr. prirodnim, ritmičkim pokretima ruku koji često prate govor) ili emocionalnim gestama (npr. prinošenje ruke ustima ili podizanje ruku u zrak kao znak iznenađenja). Kodiranje ove čestice trebalo bi se voditi vremenskom usklađenošću pojave gesta tijekom govorenja. Na ovoj se čestici pojavila najveća razlika između ispitanika. Kod 0, koji označava mnošto različitih primjerenih gesta naglašavanja ili emocionalnih gesta koje su dobro integrirane s govorom, dobilo je 25 žena te 14 muškaraca (83% žena i 46% muškaraca). Kod 1 dobilo je najmanje ispitanika – dva muškarca i dvije žene, a označava pojavu tih gesta ograničenu po učestalosti javljanja, primjerenosti, integraciji ili stilu. Kod 3 dobile su osobe kod kojih nije bilo gesta naglašavanja ili emocionalnih gesta, a to je bilo gotovo pola muških ispitanika (14) i samo tri žene. Ova se pojava promatra tijekom cijelog testa, no postoji zadatak u kojem ispitanik treba ustati i prepričati priču koju mu je ispitivač kratko ispričao te se tu mogla dobro vidjeti razlika između muškaraca i žena; žene su u većini slučajeva gestama pratile govor dok su pričale priču, dok je otprilike polovica muškaraca stajala s prekriženim rukama ili rukama iza leđa.

Slika 6. Rezultati ispitanika za česticu *Dijeljenje uživanja u interakciji*.

Na ovoj čestici uočavamo statistički značajnu razliku između muškaraca i žena ($p = 0.005$). Fokus čestice je na sposobnosti sudionika da pokaže zadovoljstvo ispitivaču, a ne da samo bude u interakciji s njim ili odgovara na njega. Čestica ne bi trebala biti korištena kao pokazatelj općeg emocionalnog stanja sudionika tijekom procjene. Kod 0 označava ispitanikovo jasno pokazivanje zadovoljstva primjereno kontekstu tijekom interaktivnog sudjelovanja ili razgovora u više od jednog zadatka ili u više od jedne teme razgovora. Taj je kod dobilo 26 žena te 16 muškaraca, dok je kod 1, koji označava nešto ispitanikovog pokazivanja zadovoljstva primjerenog kontekstu ili jasno pokazivanje zadovoljstva tijekom jedne interakcije, dobilo 10 muškaraca i 3 žene. Za pokazivanje malo ili nimalo zadovoljstva tijekom procjene, dodjeljuje se kod 3, koji su dobila 4 muškarca i jedna žena. Ovi rezultati u skladu su s istraživanjima koja su naglašavala razliku angažiranosti muškaraca i žena tijekom interakcije, odnosno pokazivanje uključenosti neverbalnim znakovima. Kod muškaraca se činilo da su više usmjereni na izvršavanje zadatka, nego na samu interakciju za razliku od žena koje su bile sklonije pokazati zadovoljstvo zbog samog sudjelovanja u komunikaciji s ispitivačem.

Kroz prikaz rezultata na česticama na kojima su dobivene statistički značajne razlike, vidimo kako je to slučaj na četiri od deset čestica na varijabli Pragmatike te dvije od pet čestica na varijabli Neverbalne komunikacije. Na varijabli Verbalne komunikacije razlike nisu bile očekivane, iako neka istraživanja navode spolne razlike i u tom aspektu komunikacije.

No, puno više njih usmjereno je na način, odnosno formu na koji muškarci i žene komuniciraju neki, često i isti sadržaj. Osim ovih šest razlika koje su dobivene statističkom obradom podataka, očekivane razlike bile su i na česticama Izražavanje vlastitog afekta te Komentiranje tuđih emocija, no one se ovim istraživanjem nisu pokazale statistički značajnima. Čak je jedina čestica na kojemu je više muškaraca (28) nego žena (27) dobilo kod 0 (iako je razlika zaista nezamjetna) upravo čestica Komentiranje tuđih emocija. Mogući uzrok tomu jest što u testu postoje direktna pitanja o emocijama sudionika i drugih ljudi te materijali poput slikovnice u kojoj su naznačena emotivna stanja likova pa su sudonici bili potaknuti to komentirati.

Muškarci su rjeđe od žena iznosili emocije bez da ih se to direktno pitalo, kao i općenito informacije o sebi, što se pokazalo i statistički značajnom spolnom razlikom, u skladu s rezultatima ranije spomenute opsežne metaanalize Dindie i Allen (1992). Što se tiče količine i kvalitete započinjanja socijalnih interakcija, zanimljivo je kako su muškarci više djelovali kao da su došli na ispit koji moraju položiti te ne samo da nisu oni započinjali neku spontanu interakciju, već je nekima bilo čudno i kad bi ispitivač to napravio. Tako su neki samo ignorirali ispitivačeve pokušaje započinjanja interakcije, a neki su pitali je li to sad dio testa ili nije. Žene su više od muškaraca same započinjale interakciju, a kada bi to učinio ispitivač, spontano bi se nadovezale na njegove iskaze te bi to potaknulo konverzaciju. Sa ženama je generalno bilo više takvih epizoda uzajamne komunikacije, iako je i dosta muškaraca primjereno održavalo konverzaciju i nadovezivalo se na ispitivačeve iskaze. No 5 od njih 30 pokazali su lošije održavanje uzajamnosti socijalne komunikacije, što je utjecalo na razinu značajnosti i za tu česticu. Čestica na kojoj se također uočava statistički značajna razlika je Geste naglašavanja ili emocionalne geste. Pregledom istraživanja spolnih razlika u komunikacijskim vještinama uočava se kako je većina njih usmjerena upravo na vještine neverbalne komunikacije i često se naglašava kako su muškarci u komunikaciji više statični, za razliku od žena koje su svoj verbalni iskaz sklonije popratiti neverbalnim znakovima poput gesti naglašavanja, odnosno ritmičkim pokretima ruku koji prate govor (Hall, 2016). Statistički značajna razlika na čestici Dijeljenja uživanja u interakciji u skladu je s rezultatima istraživanja Burlesona (2007) koji zaključuje kako su žene više usmjerene na „afektivno orijentirane“ komunikacijske vještine, dok muškarci više cijene „instrumentalne“ komunikacijske vještine.

6.4. Nedostatci i ograničenja istraživanja

Glavni nedostatak istraživanja jest što uzorak čine samo studenti, koji u ovome istraživanju predstavljaju cijelu populaciju odraslih osoba, koja je mnogo šira od dobnog raspona 19-25 godina. Samim time ne znamo bi li rezultati bili jednaki ili drugačiji da je uzet širi dobn raspon, no razlog biranja ovog uzorka je praktične prirode, zbog najveće dostupnosti ispitanika. U daljnjim istraživanjima spolnih razlika u komunikacijskim vještinama odraslih mogle bi se uzeti druge dobne skupine te usporediti rezultati s rezultatima ovog istraživanja. U spomenutoj metaanalizi Dindie i Allen (1992) navedeno je kako su i muškarci i žene skloniji više se otvoriti osobi istog spola, stoga bi i jedan od nedostataka mogao biti što je ispitivač bila osoba ženskog spola za sve ispitanike. Možda bi razlike na pojedinim česticama bile nešto manje da je ispitivač bio muškarac. Nadalje, provedba testa ovisi i o osobinama i iskustvu ispitivača, kao i samo kodiranje rezultata koje je na pojedinim česticama više subjektivne prirode. Naposljetku, iako se u provođenju testa teži za opuštenom i prirodnom atmosferom, ne može se u potpunosti izbjeći trema ili ispitna anksioznost i postići sasvim prirodna komunikacija te tako dobiti „savršena“ slika o komunikacijskim vještinama ispitanika.

7. Potvrda pretpostavki

H1: Žene će pokazati bolje rezultate od muškaraca u vještinama neverbalne komunikacije.

Prihvata se.

H2: Žene će pokazati bolje rezultate od muškaraca u pragmatičkim vještinama.

Prihvata se.

H3: Neće biti statistički značajne razlike između muškaraca i žena u vještinama verbalne komunikacije.

Prihvata se.

8. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi pojavljuju li se, i ako da, u kojim se konkretnim komunikacijskim aspektima pojavljuju razlike između muškaraca i žena, za što nam je, zbog svoje sistematičnosti i temeljitosti poslužio Opservacijski protokol za dijagnostiku autizma (ADOS-2). Temeljem dobivenih rezultata zaključujemo kako nema razlike u verbalnim komunikacijskim vještinama, no one postoje u neverbalnim i pragmatičkim vještinama. Žene su vještije od muškaraca u održavanju uzajamnosti interakcije te količini i kvaliteti započinjanja interakcija. U konverzaciji spontano i samoinicijativno daju informacije o sebi te su više fizički uključene koristeći geste naglašavanja i emocionalne geste kojima potkrepljuju svoj iskaz, ali i sugovornikov te mu svojim neverbalnim ponašanjem jasnije daju do znanja da uživaju u interakciji. Navedeni podatci u skladu su s literaturom u kojoj su te razlike najčešće objašnjene teorijama da muškarci i žene imaju dva različita stila komunikacije koji odražavaju njihove različite komunikacijske ciljeve i strategije.

Daljnja bi se istraživanja trebala usmjeriti na uzroke dobivenih razlika te utjecaj sociokulturalnog konteksta u Hrvatskoj na spolne razlike u komunikacijskim vještinama odraslih te bi se uzorak mogao proširiti i na populacija stariju od studentske, koja je obuhvaćena ovim istraživanjem.

9. Literatura

- Adams, C. (2002). Practitioner review: The assessment of language pragmatics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(8), 973-987.
- Archer, D. (1997). Unspoken Diversity: Cultural Differences in Gestures. *Qualitative Sociology*, 20(1), 79-105.
- Baird, J. E., Jr. (1976). Sex differences in group communication: A review of relevant research. *Quarterly Journal of Speech*, 62, 179-192.
- Bates, E., O'Connell, B. i Shore, C. (1987). Language and communication in infancy. u J. D. Osofsky (Ed.), *Wiley series on personality processes. Handbook of infant development* (149-203). Oxford, England: John Wiley & Sons.
- Beier, J. i Spelke, E. (2012). Infants' Developing Understanding of Social Gaze. *Child Development*, 83(2), 486-496.
- Bishop, D.V.M. (1997). Uncommon understanding: Development and disorders of language comprehension in children. New York: Psychology Press Classic Editions.
- Burgoon, J. K. (2016). *Nonverbal Communication*. London: Routledge.
- Burleson, B. R. (2003). The experience and effects of emotional support: What the study of cultural and gender differences can tell us about close relationships, emotion, and interpersonal communication. *Personal Relationships*, 10(1), 1-23.
- Capirci O. i Volterra V. (2008). Gesture and speech. The emergence and development of a strong partnership. *Gesture*, 8(1), 22-44.
- Colletta, J.M., Pellenq, C. i Guidetti, M. (2010): Age related change sin co-speech gesture and narrative: Evidence from French children and adults. *Speech Communication*, 52, 565-576.
- Dindia, K. i Allen, M. (1992). Sex differences in self-disclosure: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 112(1), 106-124.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of personality and social psychology*, 17(2), 124.

- Hall, J., Gunnery, S. i Horgan, T. (2016). Gender differences in interpersonal accuracy. U J. Hall, M. Schmid Mast i T. West (Eds.), *The Social Psychology of Perceiving Others Accurately* (309-327). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hartley, P. (2002). *Interpersonal Communication*. London: Psychology Press.
- Hoehl, S., Parise, E., Palumbo, L., Reid, V., Handl, A., i Striano, T. (2009). Looking at Eye Gaze Processing and Its Neural Correlates in Infancy: Implications for Social Development and Autism Spectrum Disorder. *Child Development*, 80(4), 968-985.
- Hyde, J. S. (2007). New Directions in the Study of Gender Similarities and Differences. *Current Directions in Psychological Science*, 16(5), 259-263.
- Ivšac, J. i Gaćina, A. (2006). Postoji li pragmatički jezični poremećaj?. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(2), 15-29.
- Kendon, A. (1967). Some functions of gaze-direction in social interaction. *Acta Psychologica*, 26, 22-63.
- Kljunić, K., Cepanec, M. i Šimleša, S. (2016). Imaju li hrvatska djeca urednog razvoja uistinu „urednu“ komunikaciju?. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 5(2), 1-10.
- Ljubešić, M. i Cepanec, M. (2012). Rana komunikacija: u čemu je tajna?. *Logopedija*, 3(1), 35-45.
- Maltz, D. N. i Borker, R. (1982) 'A cultural approach to male-female communication', u J. J. Gumperz (ed.) *Language and Social Identity*, Cambridge: Cambridge University Press.
- McCrimmon, A., Rostad, K. (2014): Test review: Autism diagnostic observation schedule, second editon (ADOS-2). *Journal of Psychoeducational assessment*, 32(1), 88-92.
- McIntyre, M. i Edwards, C. (2009). The Early Development of Gender Differences. *Annual Review of Anthropology*, 38, 83-97.
- Merchant, K. (2012). How Men And Women Differ: Gender Differences in Communication Styles, Influence Tactics, and Leadership Styles. *CMC Senior Theses*.
- Messinger, D. (2002). Positive and Negative: Infant Facial Expressions and Emotions. *Current Directions in Psychological Science*, 11(1), 1-6.
- Smith, M., Cottrell, G., Gosselin, F. i Schyns, P. (2005). Transmitting and Decoding Facial Expressions. *Psychological Science*, 16(3), 184-189.

Tannen, D. (2013). *You Just Don't Understand*. Harper Collins.

Vouloumanos, A., i Werker, J. F. (2007). Why voice melody alone cannot explain neonates' preference for speech. *Developmental Science*, 10(2), 169-171.

Weitz, S. (1976). Sex differences in nonverbal communication. *Sex Roles*, 2(2), 175-184.